

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI

ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК

REVIEW OF LAW SCIENCES

huquqiy ilmiy-amaliy jurnal

правовой научно-практический журнал

legal scientific-practical journal

2025-yil 2-son

VOLUME 9 / ISSUE 2 / 2025

DOI: 10.51788/TSUL.ROLS.2025.9.2.

ISSN 2181-919X

E-ISSN 2181-1148

DOI: 10.51788/TSUL.ROLS

Crossref
Content
Registration

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

“Yuridik fanlar axborotnomasi – Вестник юридических наук – Review of law sciences” huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 0931-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo‘yicha mas‘ul:

O. Choriyev

Muharrirlar:

Y. Yarmolik, Y. Mahmudov,
E. Mustafayev, K. Abduvaliyeva,
F. Muhammadiyeva, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova

Musahhih:

S. Rasulova

Texnik muharrir:

U. Sapayev

Dizayner:

D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahar,
Sayilgoh ko‘chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1385.

Nashriyot litsenziyasi

№ 174625, 29.11.2023-y.

Jurnal 2025-yil 26-iyunda bosmaxonaga topshirildi.
Qog‘oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog‘i: 5
Adadi: 100. Buyurtma: № 116.

Bosmaxona litsenziyasi

29.11.2023 № 174626

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

BOSH MUHARRIR

I. Rustambekov – Toshkent davlat yuridik universiteti rektori v.v.b., yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI

B. Xodjayev – Toshkent davlat yuridik universiteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

MAS‘UL MUHARRIR

O. Choriyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Tahririy-nashriyot bo‘limi boshlig‘i

TAHRIR HAY‘ATI A‘ZOLARI

A. Saidov – Inson huquqlari bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasi Milliy markazining direktori, yuridik fanlar doktori, professor (Toshkent, O‘zbekiston)

E. Juchniewicz – Gdansk universiteti professori, huquq doktori (Gdansk, Polsha)

A. Younas – yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Pekin, Xitoy)

O. Okyulov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

J. Nematov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori v.b., yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

Sh. Asadov – O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

M. Aminjonova – O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi dotsenti, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

M. Rahimov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

O. Narzullayev – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

B. Murodov – O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

A. Muxamedjanov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

N. Niyazova – Toshkent davlat yuridik universiteti professori v.b., pedagogika fanlari nomzodi (Toshkent, O‘zbekiston)

**УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

Правовой научно-практический журнал «Вестник юридических наук – Yuridik fanlar axborotnomasi – Review of Law Sciences» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 0931.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:
О. Чориев

Редакторы:

Е. Ярмолик, Й. Махмудов,
Э. Мустафаев, К. Абдувалиева,
Ф. Мухаммадиева, М. Шарифова,
Ш. Бекназарова

Корректор:

С. Расулова

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1385.

Издательская лицензия

от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию
26.06.2025.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 5. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 116.

Лицензия типографии

от 29.11.2023. № 174626

Отпечатано в типографии

Ташкентского государственного
юридического университета.

100047, г. Ташкент, ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

И. Рустамбеков – доктор юридических наук, профессор, врио ректора Ташкентского государственного юридического университета

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

В. Ходжаев – доктор юридических наук, профессор, проректор по научной работе и инновациям Ташкентского государственного юридического университета

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

О. Чориев – начальник редакционно-издательского отдела Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

А. Саидов – доктор юридических наук, профессор, директор Национального центра по правам человека Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

Э. Юхневич – доктор права, профессор Гданьского университета (Гданьск, Польша)

А. Юнас – доктор философии по юридическим наукам (Пекин, Китай)

О. Окюлов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Ж. Нематов – доктор юридических наук, и. о. профессора Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Ш. Асадов – доктор юридических наук, профессор Академии государственного управления при Президенте Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

М. Аминжонов – доктор юридических наук, доцент Правоохранительной академии Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

М. Рахимов – доктор философии по юридическим наукам, доцент Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

О. Нарзуллаев – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

В. Муродов – доктор юридических наук, профессор Академии МВД Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

А. Мухамеджанов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Н. Ниязова – кандидат педагогических наук, и. о. профессора Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

**FOUNDER: TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

“Yuridik fanlar axborotnomasi – Вестник юридических наук – Review of law sciences” legal scientific-practical journal was registered by Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020, with certificate number 0931.

The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan. Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of materials of the journal are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:

O. Choriev

Editors:

Y. Yarmolik, Y. Makhmudov,
E. Mustafaev, K. Abduvalieva,
F. Mukhammadieva, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova

Proofreader:

S. Rasulova

Technical editor:

U. Sapaev

Designer:

D. Rajapov

Publishing department address:

100047. Tashkent city,
Sayilgokh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Subscription index: 1385.

Publishing license

№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 26.06.2025.

Paper size: A4.

Cond.p.f: 5.

Units: 100. Order: № 116.

Printing house license

№ 174626, 29.11.2023.

Published in the Printing house of
Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city, Sayilgokh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITOR-IN-CHIEF

I. Rustambekov – Acting Rector of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

B. Xodjaev – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

EXECUTIVE EDITOR

O. Choriev – Head of the Publishing Department of Tashkent State University of Law

MEMBERS OF EDITORIAL BOARD

A. Saidov – Director of the National Centre for Human Rights of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor (Tashkent, Uzbekistan)

E. Juchniewicz – Professor of the University of Gdansk, Doctor of Law (Gdansk, Poland)

A. Younas – Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Beijing, China)

O. Okyulov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

J. Nematov – Acting Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

Sh. Asadov – Professor of the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Aminjonova – Associate Professor of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Rakhimov – Associate Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Tashkent, Uzbekistan)

O. Narzullaev – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

B. Murodov – Professor of the Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

A. Muxamedjanov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

N. Niyazova – Acting Professor of Tashkent State University of Law, Candidate of Pedagogical Sciences (Tashkent, Uzbekistan)

MUNDARIJA

12.00.01 – DAVLAT VA HUQUQ NAZARIYASI VA TARIXI. HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXI

- 8 **MUXITDINOVA FIRYUZA ABDURASHIDOVNA**
Yangi O'zbekistonda huquqiy madaniyatni shakllantirishning zamonaviy yondashuvlari

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

- 23 **RAXIMOV DILMURODJON G'ULOMJON O'G'LI**
Davlat xizmati instituti: tushunchasi, mohiyati va shakllanishi
- 35 **XOLIQOV SARVAR MINGISHOVICH**
Qurolli kuchlar harbiy xizmatchilarini uy-joy bilan ta'minlashning dolzarb masalalari: O'zbekiston va xalqaro tajriba
- 41 **USMONOV OTABEK ODILBEK O'G'LI**
Jamoatchilik nazoratini tashkiliy jihatdan raqamlashtirish va uning oldida turgan dolzarb muammolar
- 57 **ISMAILOV BEKJON SALIHOVICH**
Nogironligi bo'lgan shaxslar huquqiy maqomi konsepsiyasi: huquqiy tahlili
- 65 **TULYAKOV ELDOR**
Korrupsiyaga qarshi kurashishda tahlil markazlarining roli: siyosatni tahlil qilishdan nazoratgacha

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

- 73 **RUZINAZAROV SHUXRAT NURALIYEVICH**
Elektron tijorat va logistika: huquqiy ta'minot masalalari
- 86 **NARZIYEV OTABEK SA'DIYEVICH, NABIRAYEVA ZARNIGOR AKMALOVNA**
Xitoyda sun'iy intellekt va robot-maslahatchilar: tartibga solish xususiyatlari hamda o'ziga xos jihatlari
- 97 **MAHMUDXODJAYEVA UMIDA MUMINOVNA**
Voyaga yetmaganga yetkazilgan zarar uchun javobgarlikning fuqarolik huquqiy masalalari
- 109 **INOYATOV NODIRBEK HAYITBOY O'G'LI**
"Vital" va "Sophiya" robotlari – raqamli davrda yangi huquq subyektlari sifatida

12.00.04 – FUQAROLIK PROTSESSUAL HUQUQI. IQTISODIY PROTSESSUAL HUQUQI. HAKAMLIK JARAYONI VA MEDIATSIYA

- 117 **ABDUSAMADOV DILMUROD FARXOD O'G'LI**
Iqtisodiy sud ishlarini yuritish prinsiplari: odil sudlovning faqat sud tomonidan amalga oshirilishi

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA SUD EKSPERTIZASI

- 127 **IBADOVA ANJELIKA ISMATULLOYEVNA**
Tan jarohatlari yetkazish jinoyatlarini tergov qilishda maxsus bilimlardan foydalanishning ahamiyati

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

- 137 **GAFUROVA NOZIMAXON ELDAROVNA, RAYIMOVA MUNISA NOZIM QIZI**
Sog'liqqa bo'lgan huquqning tamaki chekishga qarshi kurashishdagi roli: O'zbekiston va Avstraliyaning qiyosiy tajribasi

12.00.14 – HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI. JAMOAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH. PROBATSIIYA FAOLİYATI

- 148 **XO'JAMBERDIYEV FARRUX KOMILOVICH, ABDUSAMATOVA ZARINA HASAN QIZI**
Fransuz jandarmeriya modeli jamoat xavfsizligi tizimining etaloni sifatida

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.01 – ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА. ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ

8 МУХИТДИНОВА ФИРЮЗА АБДУРАШИДОВНА

Современные подходы к формированию правовой культуры в Новом Узбекистане

12.00.02 – КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО. ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

23 РАХИМОВ ДИЛМУРОДЖОН ГУЛОМЖОН УГЛИ

Институт государственной службы: понятие, сущность и формирование

35 ХОЛИКОВ САРВАР МИНГИШОВИЧ

Актуальные вопросы обеспечения жильём военнослужащих Вооружённых Сил: опыт Узбекистана и зарубежных стран

41 УСМАНОВ ОТАБЕК ОДИЛБЕК УГЛИ

Организационная цифровизация общественного контроля и её актуальные проблемы

57 ИСМАИЛОВ БЕКЖОН САЛИХОВИЧ

Концепция правового статуса лиц с инвалидностью: правовой анализ

65 ТУЛЯКОВ ЭЛЬДОР

Роль экспертно-аналитических центров в борьбе с коррупцией: от анализа политики до контроля

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО. СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

73 РУЗИНАЗАРОВ ШУХРАТ НУРАЛИЕВИЧ

Электронная коммерция и логистика: вопросы правового обеспечения

87 НАРЗИЕВ ОТАБЕК САЪДИЕВИЧ, НАБИРАЕВА ЗАРНИГОР АКМАЛОВНА

Искусственный интеллект и роботы-консультанты в Китае: характеристика и особенности регулирования

97 МАХМУДХОДЖАЕВА УМИДА МУМИНОВНА

Гражданско-правовые вопросы ответственности за вред, причинённый несовершеннолетнему

109 ИНОЯТОВ НОДИРБЕК ХАЙТБОЙ УГЛИ

Роботы Vital и Sophia как новые субъекты права в цифровую эпоху

12.00.04 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО. ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО. АРБИТРАЖ И МЕДИАЦИЯ

117 АБДУСАМАДОВ ДИЛМУРОД ФАРХОД УГЛИ

Принципы ведения экономических судебных дел: осуществление правосудия исключительно судом

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА. ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКОЕ ПРАВО. СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

127 ИБАДОВА АНЖЕЛИКА ИСМАТУЛЛОЕВНА

Значение использования специальных знаний при расследовании преступлений, связанных с причинением телесных повреждений

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

137 ГАФУРОВА НОЗИМАХОН ЭЛЬДАРОВНА, РАЙИМОВА МУНИСА НОЗИМ КИЗИ

Роль права на здоровье в борьбе против табакокурения: сравнительный анализ опыта Узбекистана и Австралии

12.00.14 – ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ПРЕСТУПНОСТИ. ОБЕСПЕЧЕНИЕ ОБЩЕСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ. ПРОБАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

148 ХУЖАМБЕРДИЕВ ФАРРУХ КОМИЛОВИЧ, АБДУСАМАТОВА ЗАРИНА ХАСАН КИЗИ

Французская модель жандармерии как эталон системы общественной безопасности

CONTENTS

12.00.01 – THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW. HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

- 8 **MUKHITDINOVA FIRYUZA ABDURASHIDOVNA**
Modern approaches to the formation of legal culture in New Uzbekistan

12.00.02 – CONSTITUTIONAL LAW. ADMINISTRATIVE LAW. FINANCIAL AND CUSTOMS LAW

- 23 **RAKHIMOV DILMURODJON GULOMJON UGLI**
Public service institution: concept, essence and formation
- 35 **KHOLIKOV SARVAR MINGISHOVICH**
Current issues of providing housing for armed forces personnel: Uzbekistan and international experience
- 41 **USMANOV OTABEK ODILBEK UGLI**
Digitalization of the organizational aspects of public oversight and the pressing challenges it faces
- 57 **ISMAILOV BEKJON SALIHOVICH**
The concept of the legal status of persons with disabilities: legal analysis
- 65 **TULYAKOV ELDOR**
The role of think tanks in combating corruption: from policy analysis to oversight

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

- 73 **RUZINAZAROV SHUKHRAT NURALIYEVICH**
E-commerce and logistics: legal support issues
- 86 **NARZIEV OTABEK SA'DIEVICH, NABIRAYEVA ZARNIGOR AKMALOVNA**
Artificial intelligence and robo-advisors in China: characteristics and features of regulation
- 97 **MAHMUDKHODJAEVA UMIDA MUMINOVNA**
Civil law issues of liability for damage caused to a minor
- 109 **INOYATOV NODIRBEK HAYITBOY UGLI**
Vital and Sophia robots as new legal subjects in the digital age

12.00.04 – CIVIL PROCEDURAL LAW. ECONOMIC PROCEDURAL LAW. ARBITRATION PROCESS AND MEDIATION

- 117 **ABDUSAMADOV DILMUROD FARKHOD UGLI**
Principles of conducting economic court cases: justice is administered solely by the court

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND FORENSIC EXPERTISE

- 127 **IBADOVA ANGELIKA ISMATULLOYEVNA**
Importance of using special knowledge in investigating crimes involving bodily injuries

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

- 137 **GAFUROVA NOZIMAKHON ELDAROVNA, RAYIMOVA MUNISA NOZIM KIZI**
The role of the right to health in the fight against tobacco smoking: comparative analysis of the experience of Uzbekistan and Australia

12.00.14 – CRIME PREVENTION. ENSURING PUBLIC SAFETY. PROBATION ACTIVITY

- 148 **KHUJAMBERDIEV FARRUKH KOMILOVICH, ABDUSAMATOVA ZARINA KHASAN KIZI**
The french model of gendarmerie as a standard of public security system

Kelib tushgan / Получено / Received: 19.05.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 13.06.2025
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 26.06.2025

DOI: 10.51788/tsul.rols.2025.9.2./GVSH5334

UDC: 346.91(045)(575.1)

IQTISODIY SUD ISHLARINI YURITISH PRINSIPLARI: ODIL SUDLOVNING FAQAT SUD TOMONIDAN AMALGA OSHIRILISHI

Abdusamadov Dilmurod Farxod o'g'li,

Toshkent davlat yuridik universiteti mustaqil izlanuvchisi

ORCID: 0009-0001-5321-792X

e-mail: abdusamadov033@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekistonda amalga oshirilayotgan sud-huquq islohotlari jarayoni keng qamrovda tahlil qilingan. Xususan, mustaqil sud hokimiyatini shakllantirish, odil sudlovni ta'minlash, sud qarorlarining asoslanganligi va adolatligini oshirish bo'yicha qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar, 2023-yilda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni bilan tasdiqlangan sud tizimini yanada rivojlantirish konsepsiyasi doirasidagi chora-tadbirlar sharhlanadi. Sudlarning fuqarolar va tadbirkorlar uchun yanada ochiq va shaffof tizimga aylanishi, investitsiya muhitini yaxshilashga qaratilgan iqtisodiy sudlar faoliyatining optimallashtirilishi, zamonaviy raqamli texnologiyalar va mediatsiya institutining joriy etilishi kabi asosiy yo'nalishlar ko'rib chiqiladi. Maqolada, shuningdek, sudlar faoliyatida hisobdorlik va shaffoflik darajasini oshirish, sud qarorlarini e'lon qilishning qonuniy mexanizmlari, shuningdek, xalqaro baholash tizimlarida, jumladan, "World Justice Project" ko'rsatkichlari asosida O'zbekistonning erishgan natijalari va kelgusidagi ustuvor vazifalar yoritiladi. Tadqiqot O'zbekistonning huquqiy davlat qurish yo'lidagi islohotlari nafaqat ichki taraqqiyot uchun, balki xalqaro maydonda raqobatbardosh va barqaror tizim yaratish uchun qanday ahamiyatga ega ekanligini ham ko'rsatadi. Maqola, ayni vaqtda, sud-huquq sohasidagi islohotlarning amaliy natijalari va yuzaga kelayotgan muammolarni ham tahlil qiladi, sud mustaqilligini ta'minlashda yuzaga kelayotgan qiyinchiliklar va ularni bartaraf etish bo'yicha tavsiyalar beradi.

Kalit so'zlar: sud-huquq islohotlari, adolatli sudlov, sud mustaqilligi, ochiqlik va shaffoflik, iqtisodiy sudlar, investitsiya muhiti, raqamli texnologiyalar, mediatsiya, sud qarorlarining e'lon qilinishi, xalqaro reytinglar, World Justice Project, sud tizimini rivojlantirish konsepsiyasi

ПРИНЦИПЫ ВЕДЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СУДЕБНЫХ ДЕЛ: ОСУЩЕСТВЛЕНИЕ ПРАВОСУДИЯ ИСКЛЮЧИТЕЛЬНО СУДОМ

Абдусаматов Дилмурод Фарход угли,
самостоятельный соискатель Ташкентского
государственного юридического университета

Аннотация. В статье представлен всесторонний анализ процессов судебно-правовой реформы, реализуемой в Республике Узбекистан. Особое внимание уделено формированию независимой судебной власти, обеспечению справедливого правосудия,

повышению обоснованности и справедливости судебных решений. Рассматриваются нормативно-правовые акты, принятые в данной сфере, включая меры, реализуемые в рамках Концепции дальнейшего развития судебной системы, утверждённой Указом Президента Республики Узбекистан в 2023 году. В статье также освещаются направления деятельности по повышению открытости и прозрачности судов для граждан и предпринимателей, оптимизации экономических судов в целях улучшения инвестиционного климата, внедрение современных цифровых технологий и института медиации. Подробно рассматриваются механизмы обеспечения подотчётности и прозрачности в деятельности судов, порядок опубликования судебных решений, а также достигнутые результаты Узбекистана по международным показателям, в частности по индексу World Justice Project, и приоритетные задачи на будущее. Исследование подчёркивает, что проводимые реформы направлены не только на внутреннее развитие, но и на формирование конкурентоспособной и устойчивой правовой системы на международной арене. Кроме того, в статье проанализированы практические результаты реформ в сфере судопроизводства, выявлены возникающие проблемы, а также даны рекомендации по обеспечению независимости судов и преодолению существующих трудностей.

Ключевые слова: судебная реформа, справедливое правосудие, независимость суда, открытость и прозрачность, экономические суды, инвестиционный климат, цифровые технологии, медиация, опубликование судебных решений, международные рейтинги, World Justice Project, концепция развития судебной системы

PRINCIPLES OF CONDUCTING ECONOMIC COURT CASES: JUSTICE IS ADMINISTERED SOLELY BY THE COURT

Abdusamadov Dilmurod Farkhod ugli,
Independent researcher
at Tashkent State University of Law

Abstract. This article provides a comprehensive analysis of the judicial and legal reform process being implemented in Uzbekistan. In particular, the adopted regulatory legal acts on the formation of an independent judiciary, ensuring justice, increasing the validity and fairness of court decisions, and measures within the framework of the Concept for the Further Development of the Judicial System, approved by the Decree of the President of the Republic of Uzbekistan in 2023, will be analyzed. The main directions, such as the transformation of courts into a more open and transparent system for citizens and entrepreneurs, optimization of the activities of economic courts aimed at improving the investment climate, and the introduction of modern digital technologies and the institution of mediation, will be considered. The article also highlights Uzbekistan's achievements and future priorities in improving the level of accountability and transparency in the activities of courts, legal mechanisms for publishing court decisions, as well as in international assessment systems, including based on World Justice Project indicators. The study shows how important Uzbekistan's reforms on the path to building a legal state are not only for domestic development, but also for creating a competitive and stable system in the international arena. At the same time, the article analyzes the practical results of reforms in the judicial and legal sphere and emerging problems, provides recommendations for overcoming difficulties in ensuring judicial independence.

Keywords: judicial and legal reforms, fair justice, judicial independence, openness and transparency, economic courts, investment climate, digital technologies, mediation, publication of court decisions, international ratings, World Justice Project, concept for the development of the judicial system

Kirish

Insoniyat doim adolatli qonunlarga bo'ysunishi va xuddi shi adolatli qonunlar uni o'z himoyasiga olmog'i lozim. Jamiyatda qonun ustuvorligini ta'minlash, haqiqat va adolatni barqaror qilish esa sud-huquq tizimining, ayniqsa, sudlarning asosiy vazifasidir. Sudlar mustaqil ravishda adolatli hukmlar chiqarishi orqali qonun ustuvorligini mustahkamlab boradi, natijada inson huquqlari ta'minlanadi va haqiqat toptalmaydi.

So'nggi yillarda mamlakatimiz sud-huquq tizimida tub islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, oqlangan shaxslar bo'yicha adolatsizliklarni bartaraf etish maqsadida ayblovdan voz kechish institutining shakllantirilishi va mustahkamlanishi sud mustaqilligini yanada kuchaytirish yo'lida muhim qadam bo'ldi. Sudlarning faqat o'zining ichki ishonchi va qonunga asoslanib qaror qabul qilishi tamoyili asosiy mezon sifatida belgilandi.

Aholi tomonidan sudlarda ishlarning had-dan tashqari uzoq ko'rilishi yuzasidan murojaatlar kamaymagan bo'lsa-da, "Bir sud – bir instansiya" tamoyilining joriy etilishi natijasida ishlarni qayta ko'rib chiqish instansiyalari qisqartirildi. Bu esa odil sudlovni faqat sud tomonidan amalga oshirish va boshqa organlarning aralashuviga yo'l qo'ymaslik prinsipini mustahkamladi. Natijada sud jarayonlarining muddati o'rtacha 30–40 foizga qisqardi.

Shuningdek, har chorakda sud rahbarlarining ommaviy axborot vositalari orqali odil sudlov faoliyati haqida axborot berishlari yo'lga qo'yildi. Bu amaliyot sud faoliyatining ochiqqligini ta'minlab, sudlarning mustaqil va erkin faoliyat yuritishini xalq oldida yanada oshirdi.

Sudyalar oliy maktabida sudyalari va sud xodimlarini zamonaviy o'qitish shakllarining – masofaviy va sirtqi o'qitish tizimining joriy etilishi ham, sudyalari mustaqilligini, ularning mustahkam huquqiy bilim va odil sudlov madaniyatini shakllantirishga xizmat qilmoqda. 2023-yil yakuni bo'yicha 1200 dan ortiq

sudya va sud xodimlari shu tizimda malakasini oshirdi.

Sud tizimida gender tengligini ta'minlash maqsadida ayol sudyalari sonining oshishi ham odil sudlov sifatini oshirishga xizmat qilmoqda. Hozirda ayol sudyalari ulushi 22 foizga yetkazildi. Bu esa sud tizimining har tomonlama adolatli va neytral faoliyat yuritishini ta'minlashga yordam bermoqda.

Tergov hibsxonalari va jazoni ijro etish muassasalarida videokonferensiya tizimi va sud majlislarida majburiy audioyozuv joriy qilindi. Bugungi kunda sud majlislarining 90 foizida audioyozuv amaliyoti qo'llanmoqda, bu esa qarorlarning faqat sud tomonidan mustaqil va oshkora qabul qilinishini ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Sud mustaqilligini chin ma'noda ta'minlash maqsadida sudyalarni sud faoliyati bilan bog'liq bo'lmagan yig'ilishlarga jalb qilish va sud ishiga har qanday shakldagi tashqi aralashuvlar qat'iy taqiqlanmoqda. Bu borada 2022–2024-yillar oralig'ida sudyalari ishtirokidagi ma'muriy tadbirlar 40 foizga qisqartirildi, 500 dan ortiq sudya esa xizmat uylari bilan ta'minlandi.

Davlatimiz rahbariyati tomonidan olib borilayotgan keng ko'lamli sud-huquq islohotlari natijasida mamlakatimiz sudlarida inson huquqlarini himoya qilish, adolatni ta'minlash va sudlarning mustaqil faoliyat yuritish darajasi keskin oshdi. 2024-yil yakuni bo'yicha xalqaro reytinglarda O'zbekiston odil sudlov ko'rsatkichi bo'yicha 12 pog'onaga ko'tarildi. Prezidentimiz ilgari surgan "Xalq davlat idoralariga emas, davlat idoralari xalqqa xizmat qilishi kerak" tamoyili sudlar faoliyatida ham o'z aksini topib, fuqarolar huquq va erkinliklarini sud orqali himoya qilish mexanizmini mustahkamladi [1, 346–357-b.].

Asosiy o'zgarishlar quyidagilardan iborat bo'ldi:

– Sayyor qabullari, sayyor sud majlislari va fuqarolar bilan muloqotlar haqidagi gaplar olib tashlandi yoki qayta ifodalandi.

– Adolat faqat sud tomonidan mustaqil ravishda amalga oshirilishi g'oyasi asos qilib olindi.

– Tashqi aralashuvlarga chek qo'yish, sud qarorlarining oshkoraligi va mustaqilligini ta'minlash g'oyasi kuchaytirildi.

Material va metodlar

Ushbu maqolada odil sudlovning faqat sud tomonidan amalga oshirilishi tamoyili chuqur tahlil etilgan. Unda sud hokimiyatining mustaqilligi, odil sudlovni ta'minlashdagi markaziy o'rni hamda bu tamoyilning huquqiy asoslari va amaldagi qonunchilik normalari asosida yoritib berilgan. Shuningdek, sud faoliyatining asosiy prinsiplariga, ularning adolatli sudlovni kafolatlashdagi ahamiyatiga alohida e'tibor qaratilgan.

Mavzuni tadqiq etish davomida quyidagi ilmiy usullardan foydalanildi:

Empirik metod – odil sudlovning faqat sud tomonidan amalga oshirilishining amaliy tajribalari va huquqiy asoslarini tahlil qilish imkonini berdi;

Tarixiy metod – sud hokimiyatining shakllanishi, uning ahamiyati va odil sudlov tamoyilining rivojlanish bosqichlarini, nazariya va amaliyotdagi tarixiy tajribalarni o'rganishga xizmat qildi;

Qiyosiy-huquqiy metod – turli davlatlarning qonunchiligi va sud tizimi tajribalarini o'zaro taqqoslab, odil sudlov faqat sud tomonidan amalga oshirilishining xalqaro standartlarga muvofiqligini aniqlash imkonini berdi.

Tadqiqot natijalari odil sudlov faqat sud tomonidan amalga oshirilishi demokratik jamiyatda inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlashning asosiy kafolati ekanligini ko'rsatdi.

Tadqiqot natijalari

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda fuqarolar va tadbirkorlarning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish kafolatlarini kuchaytirishga qaratilgan keng ko'lamlı sud-huquq islohotlari amalga oshirilmoqda. Bu islohotlarning asosiy yo'nalishi sud hoki-

miyati mustaqilligini ta'minlash, sudlar faoliyatining ochiqqligi va shaffofligini oshirish orqali odil sudlovga erishish imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan. Ayniqsa, odil sudlovning faqat sud tomonidan amalga oshirishi prinsipining amalda to'liq ta'minlanishi huquqiy davlat qurish yo'lida muhim qadamlardan biridir.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 16-yanvardagi "Odil sudlovga erishish imkoniyatlarini yanada kengaytirish va sudlar faoliyati samaradorligini oshirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-11-son Farmoni bu boradagi islohotlarning asosiy huquqiy asosini tashkil etdi. Mazkur Farmon bilan 2023–2026-yillarga mo'ljallangan sud tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish strategiyasi va uni amalga oshirish bo'yicha Harakatlar dasturi tasdiqlandi [2, 4–17-b.].

Farmonda "Inson qadri uchun" g'oyasiga asoslangan adolatli sud tizimini shakllantirish, fuqarolar va tadbirkorlarning sud tizimiga bo'lgan ishonchini mustahkamlash, sudda tortishuv va taraflarning tengligi tamoyillarini to'liq ro'yobga chiqarish kabi ustuvor vazifalar belgilandi. Shu bilan birga, sud qarorlarining xolisligi va adolatligini ta'minlash, sudlar faoliyatini to'liq raqamlashtirish va sun'iy intellekt texnologiyalarini sud tizimiga joriy etish kabi zamonaviy talablar ilgari surildi.

O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida ham sud hokimiyati mustaqil ekani va faqat sud odil sudlovni amalga oshirishi mumkinligi qat'iy belgilab qo'yilgan.

Shu o'rinda ta'kidlashimiz lozimki, professor I.F. Ibratova ta'kidlaganidek, iqtisodiy protsessual huquqda odil sudlov faqat sudlar tomonidan amalga oshirilishi, sudlar esa faqat qonun asosida ish yuritishi belgilab qo'yilgan. Uning fikricha, sudlar o'z faoliyatida hech qanday tashqi aralashuvsiz, mustaqil ravishda harakat qilishi, boshqa organlar yoki shaxslar ularning vakolatiga tajovuz qilmasligi shart. Bu holat iqtisodiy nizolarning adolatli va xolis

hal etilishi uchun zarur konstitutsiyaviy kafolatdir. Shu tariqa, odil sudlovning faqat sud tomonidan amalga oshirilishi prinsipi iqtisodiy protsessual huquqning asosiy tamoyillaridan biri sifatida huquqiy tizimda mustahkam o'rin egallaydi [3, 45–46-b.].

Huquqshunos olimlardan akademik B. Muhammadiyev: “Odil sudlovning faqat sud tomonidan amalga oshirilishini fuqarolarning huquqlari va erkinliklari, shuningdek, qonun ustuvorligini ta'minlashning ajralmas kafolati”, deb ta'riflaydi.

Professor A. Jo'rayev esa bu prinsipni quyidagicha baholaydi: “Sudning mustaqil va hech bir tashqi bosimsiz, faqat qonun asosida faoliyat yuritishini talab qiladigan asosiy demokratik mezon” [4, 284–301-b.].

Xalqaro tajribaga nazar tashlasak, Yevropa Inson huquqlari konvensiyasining 6-moddasi ham har kim o'z huquqlari va majburiyatlari to'g'risidagi nizolar yoki unga nisbatan ilgari surilgan har qanday jinoyat ayblovini adolatli va ochiq muhokama qilinishiga haqli ekanligini, bunday muhokama esa mustaqil va xolis sud tomonidan amalga oshirilishi shartligini belgilab beradi. Bu esa O'zbekistonda olib borilayotgan sud-huquq islohotlari xalqaro standartlarga muvofiq ekanini ko'rsatadi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga muvofiq, respublikamizda odil sudlovni faqat sud organlari amalga oshirish vakolatiga kiritilganligi belgilab qo'yilgan. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida har bir shaxsga o'z huquq va erkinliklarini sud orqali himoya qilish huquqiga ega ekanligi ko'rsatilgan. Sud o'z faoliyatini amalga oshirishda muayyan protsessual harakatlarni bajarishda belgilangan protsessual normalarga asoslanadi. IPKning 6-moddasiga asosan, sud iqtisodiyot sohasida vujudga keladigan iqtisodiy protsessual qonunchilik va boshqa qonunlar bilan vakolatiga kiritilgan nizolar hamda boshqa ishlarni hal qilish yo'li bilan odil sudlov amalga oshiriladi. Sudyaning odilligi bevosita sudya

o'z vazifalarini odilona, tezkor, vijdonan va yuqori professional darajada bajarishida namoyon bo'ladi. Bunda sudya sud majlislarini tashkil etish va o'tkazishda puxta tayyorgarlik ko'rishi, sud protsessi ishtirokchilariga o'z fikr-mulohazalarini erkin bayon qilishlari uchun teng imkoniyat yaratib berishi, ishlarni qonunda belgilangan protsessual muddatlarda ko'rib chiqishi, ishni ko'rib chiqishni asossiz va surunkali qoldirishga yo'l qo'ymasligi, adolatli va qonuniy qarorlar qabul qilishi va ularni manfaatdor shaxslarga o'z vaqtida yuborilishini ta'minlashi lozim [5, 42-b.].

Sud qarorlarining qonuniyligi, asoslanганligi va adolatliligini ta'minlash uchun sud tizimida bir qator yangiliklar joriy qilindi. Jumladan, apellyatsiya va kassatsiya instansiyalarining vakolatlari aniq belgilandi, yuqori sudlarning quyi sudlarga ishni qaytarish tartibi bekor qilinib, yakuniy qaror qabul qilish majburiyati ularning zimmasiga yuklatildi. Sudyalar mustaqilligini mustahkamlash, sud majlislarini raqamlashtirish va masofaviy ishtirok imkoniyatlarini kengaytirish esa sud jarayonlarining oshkoraligini ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Mazkur prinsipning iqtisodiy sudlardagi ahamiyati alohida e'tiborga molikdir. Iqtisodiy sudlar tadbirkorlar va yuridik shaxslar o'rtasidagi nizolarni hal etishda muhim rol o'ynaydi. Aynan odil sudlovning faqat sud tomonidan amalga oshirilishi tamoyilining qat'iy ta'minlanishi tadbirkorlik subyektlari uchun barqaror va adolatli biznes muhitini yaratadi. Huquqshunos O. Rashidov ta'kidlaganidek, “iqtisodiy nizolarning mustaqil sudlar tomonidan hal etilishi investorlar ishonchini oshirib, mamlakat iqtisodiyotiga sarmoya oqimini ko'paytirishga xizmat qiladi”. Shu jihatdan, iqtisodiy sudlarda ham tomonlarning tortishuvi, teng huquqliligi va xolis qaror chiqarish tamoyillarining izchil amalga oshirilishi O'zbekistonda erkin bozor iqtisodiyotini rivojlantirishda muhim omil sanaladi [6, 76–83-b.].

Farmonga muvofiq, sud ishlarining ochiq-
ligi va sifatini oshirish uchun odil sudlov so-
hasidagi qonunchilikni tahlil qilish departa-
menti, vaziyatlar markazi va jamoatchilik bi-
lan hamkorlik markazi kabi yangi tuzilmalar
tashkil qilindi. Shuningdek, ixtisoslashgan
prokurorlar korpusi ham tuzilib, sudlarda
davlat ayblovining xolislik va adolat asosida
qo'llab-quvvatlanishini ta'minlash choralari
ko'rildi.

Shuningdek, "Sudlar to'g'risida", "Pro-
kuratura to'g'risida"gi qonunlar, Jinoyat,
Ma'muriy, Fuqarolik va Iqtisodiy protses-
sual kodekslariga hamda boshqa tegishli
normativ-huquqiy hujjatlarga o'zgartish va
qo'shimchalar kiritilishi ko'zda tutilmoq-
da. Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda
sud-huquq sohasida olib borilayotgan keng
ko'lamli islohotlar odil sudlov tamoyillarini
mustahkamlash, fuqarolar va tadbirkorlar-
ning sud tizimiga bo'lgan ishonchini oshi-
rish hamda huquqiy davlat asoslarini barpo
etish yo'lida muhim ahamiyat kasb etmoqda.
Odil sudlovning faqat sud tomonidan amal-
ga oshirilishi prinsipi iqtisodiy va ijtimoiy
sohalarda ham muhim kafolat bo'lib xizmat
qilmoqda.

Tadqiqot natijalari tahlili

Iqtisodiy sudlar – mulkiy va tadbir-
korlik nizolarini hal qiluvchi muhim hu-
quqiy institut bo'lib, u yerda odil sudlov-
ning ta'minlanishi jamiyatdagi huquqiy-
lik darajasini, shuningdek, mamlakatning
investitsion jozibadorligini belgilovchi
asosiy omillardan biridir. So'nggi yillar-
da O'zbekistonda sud-huquq islohotla-
ri natijasida iqtisodiy sudlarda shaffoflik,
tezkorlik va xolislik tamoyillari mustah-
kamlandi. Sud instansiyalarining sodd-
lashtirilishi, elektron xizmatlar joriy eti-
lishi, ish yuritish tartibining takomilla-
shuvi tadbirkorlik subyektlariga ortiqcha
byurokratik to'siqlarsiz o'z huquqlarini
himoya qilish imkonini bermiqda. Ayniq-
sa, shartnoma munosabatlari, mulk huqu-
qi, raqamli iqtisodiyotga oid nizolarni hal

etishda odil sudlov tamoyilining amalda
ishlashi – investorlar va biznes vakillari-
ning ishonchini mustahkamlab, huquqiy
barqarorlikni ta'minlamoqda. Mediatziya
va soddalashtirilgan tartiblar qo'llanishi
orqali nizolarni tezkor hal etish imkoniyati
yaratilib, iqtisodiy sudlar zamonaviy yon-
dashuvlarga asoslanmoqda. Bu esa fuqaro-
larning sudga bo'lgan ishonchini oshirib,
adolatli jamiyat sari ishonchli qadam bo'lib
xizmat qilmoqda.

So'nggi yillarda O'zbekistonda amalga
oshirilayotgan sud-huquq islohotlari xalqaro
hamjamiyat va xorijiy ekspertlar tomonidan
yuqori baholanmoqda. Bu islohotlar mam-
lakatda huquqiy davlatni barpo etish, fuqa-
rolarning huquq va erkinliklarini ishonchli
himoya qilish, sud hokimiyatining chinakam
mustaqilligini ta'minlash yo'lida muhim qa-
dam bo'lib xizmat qilmoqda.

Xususan, Sloveniyaning sobiq adliya va-
ziri Goran Klimenchich O'zbekistondagi sud
qarorlarining ochiqlik bilan e'lon qilinishini
yuqori baholagan. Uning fikricha, sud qaror-
larida taraflarning shaxsiy ma'lumotlarini
himoya qilish bilan birga, shaffoflik tamoyi-
li ham samarali yo'lga qo'yilgan. Shu-
ningdek, AQShning Minnesota shtati Fe-
deral sudi sobiq sudyasi Jon Tanxaym ham
O'zbekistonda so'nggi yillarda amalga oshi-
rilayotgan sud islohotlarini e'tirof etib, bu
borada mamlakatning Markaziy Osiyodagi
yetakchi pozitsiyasini alohida ta'kidlagan
[7, 115–143-b.].

Inson huquqlari umumjahon deklaratsiya-
sining 10-moddasida: "Har bir inson mustaqil
va xolis sud orqali o'z huquq va majburiyat-
larining aniqlanishi"ga kafolat berilishi belgi-
langan. Milliy qonunchiligimizda ham ushbu
prinsip keng ifodasini topgan. Faqat musta-
qil va xolis sudgina buzilgan huquqni tiklash,
shaxslar manfaatini qonuniy himoya qilish
imkonini beradi. Shu bois "Yangi O'zbekiston"
Taraqqiyot strategiyasida sud-huquq soha-
sini demokratlashtirish, sud hokimiyatining
mustaqilligini kuchaytirish, fuqarolarning

sudlarga murojaat qilish imkoniyatlarini kengaytirish ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-iyulda qabul qilingan Farmoniga muvofiq, sud tizimida tub islohotlar boshlab yuborildi. Jumladan:

- sud tizimining soddalashtirilgan uch bosqichli modeli ("bir sud – bir instansiya") joriy qilindi;

- sud qarorlarini qayta ko'rib chiqishning takrorlanuvchi bosqichlari kamaytirildi;

- sud majlislarida ommaviy axborot vositalari ishtirokiga keng yo'l ochildi;

- davlat boji stavkalari qayta ko'rib chiqilib, ijtimoiy ahamiyatga ega toifadagi da'vogarlariga imtiyozlar berildi;

- tadbirkorlar, yer egalari, fermerlar, zo'ravonlikdan jabrlanganlar va bolalar manfaatini ko'zlagan da'vogarlariga davlat bojidan ozod etish choralari ko'rildi.

Mazkur islohotlar sud tizimining barcha tarmoqlarida, xususan, iqtisodiy sudlar faoliyatida ham tub o'zgarishlar keltirib chiqarmoqda. Iqtisodiy sudlar – tadbirkorlik subyektlari, investorlar va yuridik shaxslar o'rtasidagi nizolarni bartaraf etishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Islohotlar asosida:

- sudlarga elektron da'vo arizalarini topshirish imkoniyati joriy etildi;

- ishlar ko'rib chiqilishining muddati qisqartirildi;

- investitsiya nizolari uchun maxsus tarkib tashkil qilinib, xorijiy sarmoyadorlarning huquqiy himoyasi mustahkamlandi;

- mediatsiya orqali sudgacha nizolarni hal qilish imkoniyatlari yaratildi.

Professor A. Saidovning ta'kidlashicha, "Iqtisodiy sudlar nafaqat nizolarni hal qiladi, balki investorlar ishonchini ta'minlash orqali mamlakat iqtisodiy barqarorligiga xizmat qiladi". Shu bois iqtisodiy sudlarda qonuniy, tezkor va xolis qarorlar qabul qilinishi mamlakatga investitsiya jalb qilishning muhim omilidir.

Bugungi kunda sud organlarida "Da'vo" (exsud.sud.uz), "Sud qarorlari to'plami",

"Majlislar jadvali" kabi raqamli xizmatlar joriy etilishi ham iqtisodiy sud ishlarining samaradorligi va oshkoraligini oshirmoqda. Natijada tadbirkorlar uchun byurokratik to'siqlar kamaymoqda, ularning huquqlari tez va samarali himoya qilinmoqda.

Bundan tashqari, Iqtisodiy protsessual huquq tizimida odil sudlovning faqat sud tomonidan amalga oshirilishi prinsipi eng muhim konstitutsiyaviy asoslardan biri sifatida e'tirof etiladi. Bu prinsip sud hokimiyatining boshqa davlat tarmoqlaridan mustaqilligini ta'minlab, iqtisodiy nizolarni xolis va adolatli hal etishga xizmat qiladi. Z.N. Esanova muharrirligida chop etilgan darslikda ta'kidlanishicha, iqtisodiy sudlar o'z faoliyatida mustaqil bo'lib, faqat qonun asosida ish ko'radilar. Hech bir organ, mansabdor shaxs yoki shaxsiy manfaat sud qarorlariga ta'sir ko'rsatmasligi lozim. Z.N. Esanova ta'kidlaganidek, "Odillik prinsipining mazmuni shundaki, iqtisodiy ishlarni hal etish vakolati faqat sudlarga berilgan bo'lib, bu holat ularning faoliyatini boshqa ta'sirlardan holi holda amalga oshirishini ta'minlaydi". Bu yondashuv odil sudlovning chinakam kafolati bo'lib xizmat qiladi va iqtisodiy protsessual huquqning tamoyillar tizimida markaziy o'rinni egallaydi [8, 45–46-b].

O'zbekistonda sud hokimiyati mustaqilligini ta'minlash, sudlar faoliyatida shaffoflikni kuchaytirish va fuqarolarning sudlarga murojaat qilish huquqini samarali amalga oshirishga qaratilgan qator me'yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Xususan, 2021-yil 28-iyulda qabul qilingan "Sudlar to'g'risida"gi O'RQ-703-son Qonuni sud hokimiyatining konstitutsiyaviy maqomini mustahkamlash, sudlarning tashkil etilishi, ularning yurisdiksiyasi, sudyalarning mustaqilligi va daxlsizligini qonuniy kafolatlashda muhim hujjat sifatida e'tirof etiladi.

Mazkur qonun asosida "odillik", "mustaqillik", "xolislik", "ochiqlik", "muqobil nizolarni hal qilish" kabi fundamental tamoyillar institutsional darajada mustahkamlab qo'yildi.

Ayniqsa, “bir sud – bir instansiya” tamoyilining joriy qilinishi orqali sud qarorlarining barqarorligi, fuqarolar huquqlarining tez va samarali himoyasi ta’minlanmoqda. Bu esa, o’z navbatida, sud tizimiga ishonchni mustahkamlab, yuridik va jismoniy shaxslarning da’vo arizalari ko’rsatkichini oshirmoqda [9, 9–12-b.].

Sud-huquq sohasidagi islohotlar, ayniqsa, iqtisodiy sudlar faoliyatida bevosita o’z aksini topmoqda. Chunki iqtisodiy sudlar – mamlakatda mulk huquqi, shartnoma erkinligi va investitsiya xavfsizligini ta’minlovchi asosiy institutlardan biridir. Bozor iqtisodiyotida yuridik shaxslar va tadbirkorlar o’rtasidagi nizolar muqarrar bo’lganligi sababli, iqtisodiy sudlarning xolis, tezkor va qonuniy qaror chiqarishi iqtisodiy barqarorlikning ajralmas kafolatidir.

Bu borada quyidagilarni alohida ta’kidlash joiz:

Sud himoyasining erkinligi va qulayligi: elektron da’vo ariza topshirish tizimi (exsud.sud.uz), davlat boji stavkalarining tadbirkorlar uchun optimallashtirilishi, investitsion nizolarda davlat bojidan ozod etish tartiblari iqtisodiy faollikni rag’batlantirmoqda.

Investitsiya nizolari bo’yicha maxsus tarkib: O’zbekiston Respublikasi Oliy sudida investitsiyaviy nizolar bo’yicha ixtisoslashgan sud tarkibi tashkil etilishi xorijiy investorlar uchun alohida huquqiy kafolat bo’lib xizmat qilmoqda.

Xalqaro amaliyotga moslashuv: odil sudlov prinsipi BMTning “Sud hokimiyati mustaqilligi bo’yicha asosiy tamoyillar”ida, Yevropa Inson huquqlari konvensiyasining 6-moddasida va Xalqaro savdo palatasi (ICC) arbitraj amaliyotida keng tan olingan. O’zbekiston ushbu standartlarga mos qonunchilik va amaliyotni bosqichma-bosqich joriy qilmoqda.

Huquqiy ishonch va biznes muhiti: Xalqaro Reyting agentliklarining baholariga ko’ra, O’zbekiston oxirgi yillarda “Biznes yuritish qulayligi” (Doing Business) ko’rsatkichida

“shartnomalarni ijro etish” (Enforcing Contracts) mezonida sezilarli yuksalishga erishgan. Bu esa sud tizimi, ayniqsa, iqtisodiy sudlar faoliyatining samaradorligiga bevosita bog’liq [10, 554–602-b.].

Mediatsiya va sudgacha hal qilish mexanizmlari: O’zbekiston Respublikasining “Mediatsiya to’g’risida”gi Qonuni va unga asoslangan amaliy mexanizmlar sudlar yuklamasini kamaytirish bilan birga, tadbirkorlar o’rtasidagi nizolarni murosali yo’l bilan hal qilish imkonini yaratmoqda. Ayniqsa, bu vosita iqtisodiy nizolarni tez va kam xarajat bilan tugatishga xizmat qilmoqda.

Statistik dalillar: Oliy sud ma’lumotlariga ko’ra, so’nggi uch yilda iqtisodiy sudlarda ko’rilayotgan ishlar soni 30 foizga oshgan bo’lib, bu fuqarolar va tadbirkorlik subyektlarining sud tizimiga bo’lgan ishonchi oshayotganining yaqqol dalilidir. Shuningdek, oqlov qarorlari va taraflar foydasiga chiqarilgan hal qiluv qarorlarining ortishi bu islohotlarning natijadorligidan dalolat beradi.

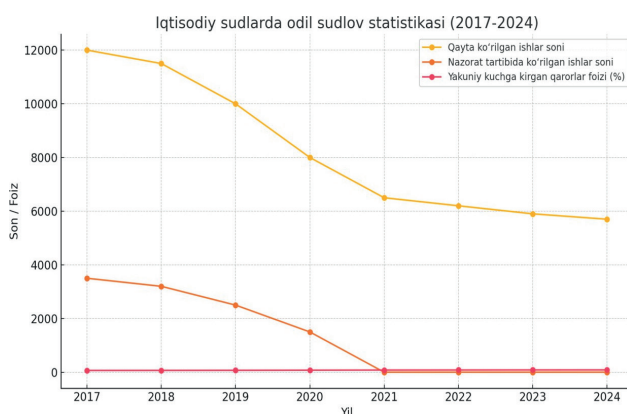
O’zbekiston bu yo’nalishda xalqaro tajriba bilan uyg’un yondashuvni amalga oshirmoqda. Jumladan, xalqaro arbitraj tizimlari (masalan, London arbitraj sudi, ICC) bilan hamkorlik aloqalari o’rnatilgan, investorlar manfaatlarini himoya qiluvchi mexanizmlar mustahkamlanmoqda. Xalqaro reyting agentliklari O’zbekistonning “Enforcing Contracts” (shartnomalarni ijro etish) ko’rsatkichidagi holatini ijobiy baholab kelmoqda [11, 87–91-b.].

Shu asosda aytish mumkinki, O’zbekistonda sud-huquq tizimini isloh qilish borasida amalga oshirilayotgan izchil chora-tadbirlar odil sudlovning faqat sud tomonidan amalga oshirilishini nafaqat huquqiy, balki institutsional va iqtisodiy jihatdan ham ta’minlamoqda. Ayniqsa, iqtisodiy sudlar misolida bu prinsiplarning hayotga tatbiq etilishi investitsion muhit barqarorligi, bozor ishtirokchilarining huquqiy kafolatlari va xo’jalik yurituvchi subyektlar o’rtasida ishonch asosidagi munosabatlar shakllanishida muhim rol o’ynamoqda.

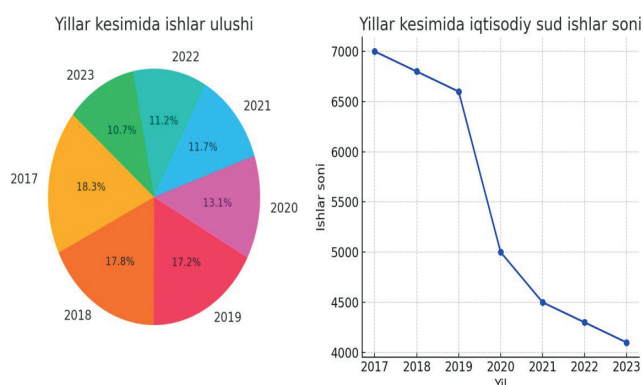
Jadval

Iqtisodiy sud ishlarini yuritishda sudlar tomonidan ko'rilgan ishlarining statistikasi (2017–2024)

Yil	Qayta ko'rilgan ishlar soni	Nazorat tartibida ko'rilgan ishlar soni	Yakuniy qarorlar foizi (%)
2017	12000	3500	65,0
2018	11500	3200	67,0
2019	10000	2500	70,0
2020	8000	1500	75,0
2021	6500	0	80,0
2022	6200	0	82,0
2023	5900	0	84,5
2024	5700	0	85,0

1-rasm. Iqtisodiy sudlarda odil sudlov statistikasi (2017–2024).

2-rasm. Har bir yil uchun iqtisodiy sudlarda ko'rib chiqilgan ishlarining umumiy soniga nisbatan foiz (ulush)da ifodalangan ko'rsatkichlar

Xulosalar

O'zbekistonda amalga oshirilayotgan sud-huquq islohotlari odil sudlovning faqat sudlar tomonidan amalga oshirilishini ta'minlashga qaratilgan keng qamrovli chora-tadbirlardir. So'nggi yillarda sud tizimi mustaqilligini oshirish, sud muhokamalarini xolis va shaffof tashkil etish, fuqarolar va tadbirkorlarning sudlarga murojaat qilish imkoniyatini kengaytirish borasida muhim yutuqlarga erishildi. Jumladan, "Bir sud – bir instansiya" tamoyili asosida sud jarayonlarining bosqichlari soddalashtirildi, sud qarorlarini nazorat tartibida bekor qilish amaliyoti tugatildi, sudlarga raqamli texnologiyalar joriy qilindi va iqtisodiy sudlar faoliyatida shaffoflik hamda tezkorlik ta'minlandi. Bu islohotlar sudlarning mustaqilligini real mazmunda kuchaytirib, odil sudlovning amalga oshirilishini kafolatlamoda.

Xususan, iqtisodiy sudlar faoliyatida odil sudlov tamoyilining to'liq joriy etilishi iqtisodiy erkinlikni rivojlantirish, investorlarning huquqlarini ishonchli himoya qilish, shartnoma va mulk munosabatlarini barqaror yuritish imkonini bermoqda. Mediatsiya kabi nizolarni sudgacha hal etish mexanizmlarining kengaytirilishi ham iqtisodiy sud ishlarini yengillashtirib, huquqiy barqarorlikni mustahkamlamoqda.

Biroq erishilgan natijalarga qaramay, hali yechimini kutayotgan muammolar ham mavjud. Ayrim hududlardagi sudyalarning malakasini oshirish, ularning protsessual mustaqilligini amaliy jihatdan to'liq ta'minlash, ayrim hollarda sud qarorlarini ijro etish samaradorligini oshirish zarurati saqlanib qolmoqda. Bundan tashqari, iqtisodiy sudlarda murakkab investitsiya nizolarini ko'rib chiqishda ba'zan texnik va huquqiy bilimlarning yetishmasligi, sud muhokamalarining ayrim bosqichlarida taraflar tengligini to'liq kafolatlash masalalari ham dolzarbdir.

Shu bois, kelgusida sud-huquq islohotlarini davom ettirib, sudlarning haqiqiy mustaqilligini mustahkamlash, sud ish yurituvini

madaniyatini yanada oshirish, raqamli texnologiyalar imkoniyatlaridan kengroq foydalanish va sud qarorlarining sifatini muntaзам tahlil qilib, baholab borish orqali odil sudlov tamoyilining har tomonlama to'liq

hayotga tatbiq etilishini ta'minlash zarurdir. Ana shunda odil sudlov – fuqarolar va tadbirkorlarning huquq va erkinliklarini chinakam kafolatlovchi kuchli institutga aylanadi.

REFERENCES

1. Chuboyeva O. Pedagogical sciences and teaching methods: a collection scientific works of the International scientific conference. Copenhagen, 2024, vol. 13(226), pp. 94–99.
2. Muhammadiyev B. Konstitutsiyaviy huquq asoslari [Fundamentals of Constitutional Law]. Tashkent, TSUL Publ., 2020.
3. Ibratova F.B. Ekonomicheskoye protsessual'noye pravo Respubliki Uzbekistan [Economic procedural law of the Republic of Uzbekistan]. Tashkent, TSUL Publ., 2019, pp. 45–46.
4. Jo'rayev A. Sud hokimiyatining mustaqilligi: nazariya va amaliyot [Independence of the judiciary: theory and practice]. Tashkent, Adolat Publ., 2019.
5. Berdiyarov R.T., Xabibullayev D.Y. Iqtisodiy protsessual huquq [Economic procedural law]. Tashkent, TSUL Publ., 2024, p. 42.
6. Rashidov O. Sud islohotlari va iqtisodiy xavfsizlik: investorlar huquqlari nuqtayi nazaridan [Judicial reforms and economic security: from the perspective of investor rights]. *Legal Sciences Newsletter*, 2021, vol. 3, pp. 45–52.
7. Chuboyeva O. The Legal Expression of the Principle of Justice in the Judicial Sphere. *Journal of Pedagogical Inventions and Practices*, 2020, pp. 174–177.
8. Esanova Z.N. Iqtisodiy protsessual huquq [Economic procedural law]. Tashkent, TSUL, 2020, pp. 49–50.
9. Karimov A. Sud mustaqilligi va odil sudlov prinsiplarini ta'minlash [Ensuring judicial independence and the principles of justice]. Tashkent, 2019, Yangi asr avlodi Publ.
10. European Convention on Human Rights (ECHR), Article 6. Council of Europe, 1950.
11. Xodjayev M. Sud qarorlarining qonuniyligi va asoslanganligini ta'minlash mexanizmlari [Mechanisms for ensuring the legality and validity of court decisions]. *Scientific Journal of Tashkent State University of Law*, 2022, vol. 2.
12. Husanov O.T. Konstitutsiyaviy huquq [Constitutional law]. Yuridik adabiyotlar Publ., 2020.
13. Chuboyeva O.Q. The importance of Kazilik adabi in Abu Bakr Kasani's work "Badoi-us-sanoe". *International Scientific Journal ISJ Theoretical Applied Science Philodelphia*, USA, 2020, vol. 01, no. 81.
14. Xayitov B. Iqtisodiy sudlar faoliyatini takomillashtirishning dolzarb masalalari [Current issues of improving the activities of economic courts]. Tashkent, 2021, Adolat Publ.
15. Normurodov M. O'zbekistonda iqtisodiy sud ishlarini yuritishning zamonaviy asoslari [Modern foundations of economic litigation in Uzbekistan]. Tashkent, Huquq Publ., 2020.
16. O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi. Sud-huquq sohasidagi islohotlar: yangi bosqich natijalari [Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan. Reforms in the judicial and legal sphere: results of a new stage]. Tashkent, 2021. Available at: <https://uza.uz/posts/332110>.
17. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi [Constitution of the Republic of Uzbekistan]. Tashkent, Adolat Publ., 2023.
18. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). *The Role of the Judiciary in Ensuring the Rule of Law*. Vienna, 2020.

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК REVIEW OF LAW SCIENCES

Huquqiy ilmiy-amaliy jurnal
Правовой научно-практический журнал
Legal scientific-practical journal

2025-yil 2-son

VOLUME 9 / ISSUE 2 / 2025
DOI: 10.51788/TSUL.ROLS.2025.9.2.